

بررسی علل ناکارائی تطبیق نظام بازار آزاد در افغانستان

علیخان صمیمی^۱

^۱ استاد دانشکده اقتصاد و عضو هیئت علمی شعبه مزارشریف، دانشگاه ابن سینا

چکیده

در این مقاله، بررسی علل ناکارائی تطبیق نظام بازار آزاد در افغانستان تحقیق شده است. تطبیق نظام بازار آزاد در کشورهای مختلف دنیا نتایج بسیار قانع کننده ای را برای آنها، به نمایش گذاشته است درعین حالیکه تعداد از کشورهای دنیا از تطبیق این نظام نتایج قانع کننده ای به همراه نداشته اند از جمله کشورهای ناراضی، افغانستان نیز نظام اقتصادی بازار آزاد را تجربه کرده است که نتایج تطبیق آن، بحران های عظیمی را به مردم این سرزمین هدیه داده است. در این پژوهش بر همین مسئله تحقیق انجام شده است که فرآیند کار آن از استخراج یک چارچوب مفهومی با در نظر داشت (عنوان مقاله) و پیشینه تحقیق، با چهار متغیر، سه متغیر مستقل و یک متغیر وابسته آغاز گردیده است، نگرش، بازار مالی و دولت به عنوان متغیرهای مستقل و بازار آزاد به حیث متغیر وابسته در نظر گرفته شده است، نظر به متغیرهای مستقل و وابسته، این پژوهش دارای سه فرضیه بوده است نگرش جامعه نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد، بازار مالی نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد و دولت نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد، برای تأیید و رد این فرضیه ها از روش های کمی و کیفی استفاده شده است که در بخش کمی ۲۰۰ پرسشنامه در جامعه آماری شهر مزارشریف و نمونه آماری شعبه مزار شریف - دانشگاه ابن سینا ودانشگاه دولتی بلخ (پوهنحئی های طب و تعلیم و تربیه) توزیع و در نهایت ۱۵۲ آنها مورد تجزیه و تحلیل توصیفی و استنباطی قرار گرفته است، تجزیه و تحلیل آمار توصیفی (مشخصات جمعیت شناختی) به واسطه برنامه SPSS صورت گرفته است و تجزیه و تحلیل آمار استنباطی (پایایی و روایی پرسشنامه و تأیید و رد فرضیه ها) از برنامه های SPSS و SMART PLS بهره گرفته شده است، نتایج آزمایش فرضیه های این پژوهش نشان داده است که فرضیه های بازارهای مالی نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد و دولت نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد فرضیه های اولی و دومی با معنی داری قاطع و بالا تأیید شده است اما فرضیه سوم (نگرش نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد) با درجه ضعیف مورد تأیید قرار گرفته است.

واژه های کلیدی: نظام بازار آزاد، دولت، بازار مالی، پروتق، نگرش، تطبیق و عدم تطبیق

۱ - مقدمه

نظام بازار آزاد به افراد حقیقی و حقوقی فرصت ایجاد می نماید تا فعالیت های اقتصادی خویش را بدون ایجاد محدودیت و مداخله دولت در فضایی کاملاً باز با در نظر داشت محیط رقابتی، انجام دهند در چارچوب این نظام نهاد دولت تنها به عنوان مساعد کننده شرایط برای فعالیت های اقتصادی افراد حقیقی و حقوقی می باشد، افراد حقیقی و حقوقی فعال در چارچوب این نظام می توانند از تمام توانایی های فکری و مادی خویش در فضایی کاملاً رقابتی فعالیت های اقتصادی خود را مطابق به خلاقیت که دارند تنظیم، ترتیب و رونق دهند (دولت شاهی، ۱۳۸۲).

دولت به عنوان یک نهاد فعال و بازوی پر قدرت در زمینه تامین شرایط برای بازیگران اقتصادی در این نظام نقش دارد، بازیگران اقتصادی در چارچوب نظام بازار آزاد متعدد و فراوان می باشد، بازیگران داخلی به افراد حقیقی و حقوقی تلقی می گردد که متعلق به ملیت یک کشور بوده باشد و در انتخاب خود در زمینه فعالیت های اقتصادی در چارچوب قوانین نظام بازار آزاد، بدون کدام محدودیت آزاد می باشد، بازیگران بین المللی هم از نگاه سیستم بازار آزاد در فعالیت های خویش مطابق به توان های اقتصادی و رقابتی و با توجه به قوانین نظام بازار آزاد و دولت های مربوط، آزادانه عمل می نمایند.

کشور عزیز ما افغانستان، در تمام زمینه ها و سکتورهای اقتصادی فرصت های فراوان برای سرمایه گذاری نیاز اساسی دارد، چنان برجستگی و علایم های مشخص وجود و نمایان است که کشورهای پیشرفته دنیا از آنها با بسیار موفقیت عبور نموده اند، در بخش زراعت نظر به کوهستانی و منابع آبی فراوان، فرصت های شغلی و رقابتی زیادی آماده و مساعد در جهت رشد و توسعه اقتصادی برای سرمایه گذاران ملی و بین المللی قرار دارد، در بخش صنعت که یکی از بنیادی و اساسی ترین بخش در میان سایر بخش ها در تمام کشورهای دنیا قلمداد می شود فرصت های شغلی و رقابتی متعدد، در این کشور وجود دارد با فعال شدن این بخش از اقتصاد، رویدادهای زیادی به وقوع می پیوندد مهارت ها افزایش می یابد، بازار علم و دانش گرم می گردد، فناوری های تولیدی میان کشورها به بالاترین حد ممکن تبادل می گردد، جا بجایی عوامل تولید در سطح بالای اتفاق می افتد و سایر رویکردها و ارتباطات فرهنگی که نتیجه آن بالندگی یک کشور می باشد، آشکار می گردد.

نظام بازار آزاد یکی از نظام های اقتصادی است که در مقایسه به سایر نظام های اقتصادی در اکثریت کشورهای جهان از موثریت و مثریت بالای برخوردار بوده است از شروع تطبیق این نظام اقتصادی در کشورهای مختلف دنیا، پیامدها و دستاوردهای مختلف چون رشد اقتصادی، توسعه اقتصادی، ارتباطات تجاری، فناوری های تولیدی، ایجاد نهادهای بزرگ ملی و بین المللی، عضویت در نهاد های کلان جهانی، سهولت در تبادل ارزها، سهولت در انتقال ارزها خارج از مرزهای جغرافیایی در سراسر جهان، عبور از بحران ها و رکود اقتصادی در اثر قرضه های (کوتاه مدت، میان مدت و طویل المدت)، عبور از فقر اقتصادی و ایجاد اشتغال، کاهش و به حداقل رساندن مهاجرت، استفاده موثر و کارا از نیروی کار داخلی و بین المللی، ایجاد خطوط حمل و نقل در امر انتقال کالاهای تولیدی و خدماتی، ایجاد بیستری های مناسب در امر انتقال و فراگیری علم و دانش در میان شهروندان داخلی و بین المللی، ایجاد نهاد های معتبر در حفظ و سرمایه گذاری سرمایه گذاران، جذب سرمایه گذاران داخلی و

خارجی خارج از مرزهای کشور، رونق و بالندگی در اقتصاد داخلی و به همین ترتیب موارد متعدد دیگری را که درج آنها در اینجا ناممکن اند، برای کشورهای مختلف دنیا پایه گذاری کرده است.

بدون شک و تردید، در ذهن هر پژوهشگر و محقق سوال های زیادی طرح و ایجاد می شوند که کشور عزیز ما افغانستان هم جزء خانواده بزرگ کشورهای جهان بوده و نقشه آن در همین کره خاکی تثبیت است در طول تاریخ، این کشور با موفقیت های جهان جشن گرفته و از مصیبت های جهان همواره متأثر بوده، اما چرا این کشور در امر تطبیق نظام بازار آزاد و دستاورد هایی جهانی آن، ناکام و بی بهره بوده است تقریباً حدود یک دهه و بیشتر نظام بازار آزاد در این کشور به گونه رسمی پذیرفته شدند اما نتایج آن در مقایسه با سایر کشورها دنیا غیر قابل باور وضعیف بوده است.

۱-۲ مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱-۲ نخست مبانی نظری

۱-۱-۲ مداخله دولت در امور اقتصادی

تشخیص تاریخ روند مداخله دولت در اقتصاد ناممکن به نظر می رسد به علت اینکه از زمان تشکیل نهاد بنام دولت و تعیین صلاحیت ها و مسئولیت های این نهاد یکی از نیازمندیهای اساسی آن درآمد و بخش اقتصادی و مالی بوده که به واسطه آن در ابتدا محوریت قدرت خود را تثبیت، گسترش و عینی ساخته و در قدم دوم تامین امنیت افراد و نظام اجتماعی را از طریق قدرت و اقتصاد فراهم نماید، اما این موضوع (مداخله دولت در اقتصاد) در هر تاریخ که انجام شده است از پدیده های بسیار مهم و بحث برانگیز میان بخش های خصوصی، دولت، روشنفکران، کارشناسان اموراتصادی و سیاستمداران در کشورهای مختلف مخصوصاً در ربع پایانی قرن بیستم بوده است مسیر که مداخله دولت را در امور اقتصادی مهیا و مساعد می سازد قواعد حقوق اقتصادی که توسط نهاد بنام دولت طرح، تدوین و اجرا می گردد، می باشد (باقری، ۱۳۸۴).

عموماً دولت ها در اقتصاد به دو شیوه مداخله می نمایند، تولیدی و غیر تولیدی روش تولیدی که بنام روش نابازاری نیز یاد می گیرد قوی و آشکارترین نوع مداخله اقتصادی در یک کشور به واسطه دولت می باشد در این روش نهاد دولت در زمینه ها و عرصه های مختلف اقتصاد، اقدام به تولیدات و عرضه کالا و خدمات می نماید این نوع مداخله باعث می گردد که میدان فعالیت اقتصادی بخش خصوصی کوچک شده و توان رقابت با نهاد دولت را نداشته باشد به دلیل اینکه دولت از امکانات و تجهیزات برخوردار است که بخش خصوصی نسبتاً و یا کاملاً از آنها محروم می باشد افزون بر امکانات و تجهیزات، قدرت و صلاحیت دستوری دهی دولت ابزار بسیار موثر در امر فروش و به یک نحوی بازار یابی دولت برای کالاها و خدمات دولتی می باشد، شیوه دوم مداخله دولت در امور اقتصادی شیوه غیر تولیدی و یا شیوه بازاری تلقی می گردد در این شیوه مداخله دولت در امور اقتصادی، دولت اقدام به تولید کالا و خدمات در اقتصادی نمی نماید و اقدامات و فعالیت های را در دست می گیرد که بر چگونگی فعالیت ها و یا نتیجه فعالیت های اقتصادی بخش خصوصی تأثیر منفی و یا مثبت را وارد نماید این روش به دو بخش تقسیم می گردد اقدام مستقیم و غیر مستقیم، در اقدام مستقیم، دولت

قوانین، مقررات و طرزالعمل های را در زمینه های مختلف اقتصادی تدوین و در عرصه اجرا قرار می دهد که چارچوب های متذکره فعالیت های بنگاه ها را متاثر می سازد، ممکن بعضی از فعالیت های بخش خصوصی را محدود و یا حذف نمی نمایند به عبارت دیگر استندرد های کمی و یا کیفی برای بخش خصوصی طرح نموده تا آنها را ملزم سازد تا فعالیت های خود را در آن چارچوب عیار نماید، مداخله غیر مستقیم بازاری به روش تلقی می گردد که در آن روش دولت شروع به سهمیه بندی، تعرفه، مالیات می نماید که به شکل مستقیم بخش نقدینگی ورقابت پذیری بنگاه های اقتصادی را تحت تاثیر قرار می دهند (امیر عباس علا الدینی، محمد جعفر قنبری جهرمی، ۱۳۹۵).

۲-۱-۲ خصوصی سازی

پس از اینکه کنز نظریات اقتصادی خود را در مورد فعالیت های اقتصادی نشر نمود تعداد زیادی از کشورها با تطبیق نظریه موصوف و به دلیل دستاورد های بزرگ در عرصه اقتصادی و مالی، این تفکر از جمله تفکرات غالب و پیشتاز در میان سایر نظریه ها واقع گردید و به همین علت بعد از جنگ جهانی دوم و تا اواخر سالهای دهه ۱۹۶۰، موضوع خصوصی سازی از جمله روندهای پرطرفدار در میان دولت مردان و سیاست مداران دنیا واقع شده بود، دیر نپایید که بخش خصوصی در مدیریت فرآیند فعالیت های اقتصادی از خود تصویر مناسب به نمایش گذاشتند و در نتیجه بحران عظیم پس از سال ۱۹۷۰ که بنام رکود تورمی مسمی است به وقوع پیوست نتایج بسیار مخرب و مهارنشدنی را بجا گذاشتند من بعد اکثریت رویکردهای کارشناسان و دولت مردان به سمت بخش خصوصی متمایل گردید و برای تقویت و نهادینه نمودن بخش خصوصی پلان های مهم و بنیادی را طرح، تدوین و مورد اجرا قرار دادند پس از دهه ۱۹۸۰ در اکثریت کشورهای دنیا واگذاری شرکت های اقتصادی دولتی به بخش خصوصی شروع و مورد اجرا قرار گرفتند، خصوصی سازی فرآیند نیست که در آن فرآیند مدیریت فعالیت های اقتصادی در یک کشور در سطوح مختلف از نهاد دولت به بخش خصوصی انتقال می گردد و این سیستم را بنام بازار آزاد مسمی نموده است (محمد رضا منجذب و دیگران، بی تا).

به دلیل اینکه بازار آزاد بخش از نظام اقتصادی است، بنابراین پیش از بحث در مورد بازار آزاد، تعریف و توضیح در مورد نظام اقتصادی بدون اهمیت به نظر نمی رسد.

نظام اقتصادی ترکیب از دو مفهوم است، نظام و اقتصاد؛ نظام متشکل از تعدادی اجزا و یا جز اند که میان آنها روابط وجود داشته باشد و یا بتواند روابط ایجاد شود و در نهایت دارای هدف و مقصد مشخص و معین بوده باشد، اقتصاد شامل تدابیر و برنامه های است که میان نیازمندیهای نامحدود انسان و وسایل لازم و محدود، هماهنگی ایجاد نماید، در تعریف دیگر اقتصاد سعی و تلاش برای به حداکثر رساندن نتیجه با وسایل و امکانات معین و مشخص است به عبارت دیگر اقتصاد رفتار خاص انسان است که در زمینه تولید، مصرف و توزیع با خواستن، ارزشیابی و انتخاب همراه باشد (اقتصاد اسلامی، محمد تقی عثمانی، ۱۳۸۸).

حالا با توجه به تعاریف نظام و اقتصاد، نظام اقتصادی این گونه تعریف می گردد؛ نظام اقتصادی عبارت از متشکل از مرتبط و منظم عناصری اند به هدف ارزشیابی و انتخاب در زمینه تولید، توزیع و مصرف بیشترین فعالیت را انجام می دهد (نظام اقتصادی، دکتر حسین نمازی، صفحه ۶ تا ۱۲).

از بازار در منابع مختلف اقتصادی تعریف های متنوع و مختلف صورت گرفته است علت اساسی و اصلی آن، برداشت های گوناگون کارشناسان این حوزه از بازار می باشد.

چند نمونه از تعریف بازار را در اینجا درج می نمایم.

ازار به مکان اطلاق می گردد که در آنجا کالاها، خدمات و منابع در یک زمان مشخص به واسطه تعداد زیادی از خریداران و مشتریان با یک قیمت مشخص و معین خرید و فروش می گردد. در این تعریف ویژگی های زیادی نهفته است اما دو ویژگی آن، از برجسته گی زیادی برخوردار است، نخست این تعریف در پوششش دادن بازار های امروزی و بازارهای اولیه، قابلیت ظرفیت خوبی را دارای می باشد، و ویژگی دوم آن، این تعریف عام است که کالاها، خدمات و منابع را شامل می گردد (سالواتوره، ۱۳۷۲: ص ۱۰).

ازار شبکه است که میان مبادله کنندگان کالا، خدمات و منابع روابط ایجاد نموده و به واسطه قانون عرضه و تقاضا به خرید و فروش می انجامد (منتظر ظهور، ۱۳۶۹: ص ۱۲۹).

ازار جریان است که قیمت و مقدار کالا، خدمات و منابع به واسطه خریداران و فروشندگان تعیین می گردد (موئلسن بی تا: ص ۸۰).

۲-۱-۳ مفهوم آزادی

این مفهوم به گونه ذیل تعریف می گردد:

نبود الزام، فشار، محدودیت بر عمل و انتخاب یک فرد، آزادی تلقی می گردد، چیزی را انتخاب می نمای در انتخابت کسی مداخله و محدودیت ایجاد نکرد و یا کار را می خواهی انجام دهی در جریان انجام کار با مداخله و یا محدودیت عمدی روبرو نشدید، مفهوم آزادی را بیان می نماید.

آزادی اقتصادی را هارشبرگر^۱ فردی در موقعیتی برای انتخاب روشی است که خود را در کلیت جامعه ادغام نماید (Harshbargar, 2002). و نیز آزادی اقتصادی به معنی معاوضه، مبادله، دخل، تصرف و واگذاری کالاهای که قانونی بدست آورده می باشد.

بنیاد هریتیج آزادی اقتصادی را معیارها و چارچوب تعریف می نماید که افراد حقیقی و حقوقی بر مبنایی آن، کالاها و خدمات را بدون کدام محدودیت تولید، توزیع و مصرف می نماید به عبارت

^۱William harshbargar.

^۲Heritage foundation.

روشنتر، نبود فشار، محدودیت و الزام بر تولید، توزیع و مصرف بنام آزادی اقتصادی تلقی می گردد (Jonhson, 2000).

با توجه و برداشت از تعریف و توضیح های فوق، آزادی اقتصادی تأکید بر آزادی فعالیت های اقتصادی بخش خصوصی و یا مالکیت فردی که هیچ گونه مداخله و محدودیت از طرف دولت اعمال نگردد، می باشد. بخش خصوصی در تصمیم گیری راجع به کیفیت و کمیت مصرف، مبادله و معاضه کالاها، خدمات و منابع که عمل پولشوی انجام نگردیده باشد، بدون مداخله و محدودیت دولت آزاد هستند. در نهایت سوال های متداول که در اساسات اقتصاد مطرح است که چه چیز، چه مقدار و چگونه در یک اقتصاد تولید گردد، و آنها دوباره چگونه در میان جامعه توزیع گردد توسط بخش خصوصی تصمیم گیری و اجرا می گردد نهاد دولت در این فرآیند دخالت ندارد (jonhson, 2000).

در تعریف دیگر از آزادی اقتصادی بیان شده است حق اشتغال، نوع شغل (مدت، زمان و مکان) حق تصرف و مالکیت در درآمد و دارایی، افزایش در دارایی از طریق معامله و دادستد، حق بردن ارث و حق واگذاری ارث، مفهوم آزادی اقتصادی را تبیین می نماید (مبانی اقتصاد اسلامی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۳).

در فوق در رابطه به مفاهیم مرتبط با پژوهش بحث و گفتگو گردید مفاهیم نظام، اقتصاد، بازار، آزادی و آزادی اقتصاد تعریف و توضیح گردید، از ترکیب تعاریف مفاهیم فوق در رابطه به تعریف بازار آزاد که در این پژوهش این مفهوم از اهمیت بالایی برخوردار است نکات عمده را باید استخراج، تنظیم و ترتیب گردد، بازار آزاد و یا نظام سرمایه داری نوع نظام اقتصادی است که به جز نفع شخصی دیگر هیچ گونه محدودیت در زمینه فعالیت های اقتصادی بخش خصوصی همراه نداشته باشد (مبانی اقتصاد اسلامی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۳)، نظام سرمایه داری بر نقش بخش خصوصی در فعالیت های اقتصادی، مالکیت بخش خصوصی و تصمیم گیری بخش خصوصی در زمینه فعالیت های اقتصادی را تأکید نموده و متمرکز است و نقش دولت در این زمینه را محدود به تأمین امنیت و ایجاد شرایط مساعد و مناسب برای فعالیت های بخش خصوصی خلاصه می نماید به شرط اینکه بخش خصوصی معیارهای قبول شده سیستم بازار آزاد را به درستی رعایت نموده و مورد اجراء قرار دهند و این نظام دارای سه اصول می باشد، مالکیت شخصی اولین اصول نظام سرمایه داری است که بیان می دارد هر شخص می تواند هر مقدار از اشیاء و امکانات تولید را در اختیار شخصی خود نگه دارد، عامل منافع شخصی دومین اصول نظام سرمایه داری است که بیان می دارد عاملی که در زمینه تولید نقش دارد و ماشین تولید را فعال نگه می دارد عامل آن کسب منافع شخصی است، عدم دخالت دولت در امور اقتصادی سومین اصل نظام بازار آزاد عدم دخالت دولت در زمینه رقابت فعالیت های اقتصادی با بخش خصوصی است و که نقش تنها با تأمین امنیت بخش خصوصی خلاصه می گردد (اقتصاد اسلامی، صص ۲۶ و ۲۱، ۱۳۸۸).

در بازار آزاد فرد در چگونگی تعیین رویاها، تصاویر، کیفیت و کمیت زندگی خود (با رعایت حقوق دیگران) آزاد و مختار است هر آنچه که او تشخیص می دهد به نفع و موفقیت زندگی ایشان قلمداد می شود می توانند بدون کدام محدودیت و ممنوعیت برای رسیدن به آن هدف، تصامیم و برنامه های

شخصی خود را اتخاذ نماید افزون بر آن، پیامدها و نتایج مثبت و منفی که در اثر تصمیم فردی او واقع می شود همه مسئولیت های آنها را بدون کدام دغدغه و رویکرد های منفی عهده دار می باشد (دکتر بهرام پناهی، مقاله، بی تا).

در مورد میزان دخالت دولت در امور اقتصادی و یا اقتصاد سیاسی از نگاه و ایده چهار شخصیت و دانشمند که در این زمینه یعنی تعامل اقتصاد و دولت، متون را نوشته اند باید بهره گیری گردد، کارل مارکس باور داشتند که تمام فعالیت های اقتصادی باید بدون کدام تعلل و دلیل باید به دولت سپرده شود تا منتج به یک بازار آزاد و مخصوصا بازار (آزاد از رانت) پدیدار گردد، کینز دانشمند برجسته دیگر است که از دخالت دولت در امور اقتصادی به جز بعضی از موارد جزئی (مانند اشتغال کامل) در سایر بخش ها نیت نیک نداشتند و خواهانی آزادی بخش خصوصی در فعالیت اقتصادی بودند، میلتنون فریدمن نقش دولت را نهایت محدود ساختن که تنها تامین امنیت را وظیفه دولت در نظر گرفته و سایر موارد را حتی موارد جزئی دیگر، نباید دخالت داشته باشد و در نهایت کارل منگر کاملا طرف دار بازار آزاد بدون هیچ دخالتی در امور اقتصادی بوده است (tejaratnews.com).

۲-۱-۴ انواع بازار

از نگاه تعداد خریدان و فروشندگان بازار را عموما به چهار بخش تقسیم می نماید

❖	ازار رقابت کامل
❖	ازار انحصاری
❖	ازار رقابت انحصاری
❖	ازار چند قطبی
	بازار رقابت کامل؛

بازار رقابت کامل به بازار تلقی می گردد که در آن تعداد زیادی از فروشندگان، کالاهای مشابه را برای تعدادی زیادی از خریداران در مکان مشخص و معین عرضه نمایند (اسکولند، ۱۳۸۳ ص ۹۴).

در ذیل خصوصیات بازار رقابت کامل تشریح گردیده است؛

شابه بودن کالاهای، در بازار رقابت کامل بازار هر صنعت نسبت به همدیگر کاملا در مکان های جداگانه قرار داشته و خریداران و فروشندگان در آن، مصروف به معامله و مبادله می پردازند، در بازار رقابت کامل وقتی وارد بازار یک کالای مشخص و معین می شوید به جز کالا مربوط به یک صنعت مشخص و معین هیچ کالای دیگری در آنها نیستند، مصرف کنندگان در خصوص

گردآوری اطلاعات برای قیمت، کیفیت و مقدار کالای مورد ضرورت با هیچ محدودیت روبرو نمی گردد.

ت

عددی زیادی از فروشندگان و یا تولید کنندگان: در بازار رقابت کامل میزان فروشندگان و تولیدگران به اندازه است که هیچ یک از آنها در افزایش قیمت ها و یا کاهش قیمت ها نقش و توان مالی برای برهم زدن تعادل بازار، را دارا نیستند.

ش

فافیت در بازار: میزان خروجی اطلاعات از بازار برای مصرف کنندگان جهت تصمیم گیری در انتخاب، خرید و یا عدم خرید، در حد بالای قرار داشته که مصرف کنندگان به آسانی از اطلاعات بازار استفاده کرده می توانند.

ح

د اکثر سود و حد اکثر مطلوبیت؛ در این رابطه دو طرفه که تولیدکننده و مصرف کننده قرار دارد، رابطه حد اکثر سود و حد اکثر مطلوبیت برقرار است، تولید کننده سعی در افزایش سود خود را دارا است در حالیکه مصرف کننده سعی در رسیدن به حد اکثر مطلوبیت را دارا می باشد.

ع

دم وجود سازش؛ به دلیل بالابودن میزان فروشندگان و مصرف کنندگان، تبانی آنها جهت تغییر تعادل بازار ناممکن است، (دولت شاهی، ۱۳۸۲).

۱-۴-۱-۲ بازار انحصاری

به بازار اطلاق می گردد که از دو جهت ممانعت و یا محدودیت وارد گردد، جهت اول تقاضای واحد در مقابل انبوه از عرضه کنندگان قرار داشته باشد در این حالت در خصوص تعیین قیمت و ایجاد تعادل، تقاضا کننده نقش بسیار کلیدی و اساسی را دارا می باشد، جهت دوم عرضه کننده واحد در مقابل انبوه از تقاضا کنندگان قرار گیرد که در این حالت عرضه کنندگان در خصوص تعیین قیمت و ایجاد تعادل نقش حیاتی و اساسی را دارا می باشد (همان: ۱۳۴)؛

ب

رای کالاهای مشابه تنها یک فروشنده وجود داشته باشد.

ب

رای کالا یا خدمت عرضه شده در بازار جایگزین مناسب وجود نداشته باشد.

۲-۴-۱-۲ بازار رقابت انحصاری

در صورت که در یک بازار تعداد زیادی از فروشندگان کالاهای متنوع از نگاه کیفی و بسته بندی عرضه نمایند، چنین بازار بنام بازار رقابت انحصاری تلقی می گردد، به دلیل اینکه اختلاف میان کالاهای زیاد نیست بنابراین در تعیین قیمت ها فروشندگان و خریداران نقش دارد، اگر قیمت ها بالاترین

شود خریداران به خرید کالاهای دیگر رجوع خواهند کرد و اگر هم پایین تعیین گردد در آن صورت به فروشنده به سود که باید کسب نماید حصول نمی توانند (همان: ۱۳۵).

۲-۴-۳ بازار چند قطبی

در این نوع بازار معمولاً تعداد محدود از فروشندگان در مقابل تعداد زیادی از خریداران قرار می گیرند که تصمیم هریک از فروشندگان در تغییر قیمت های کالاها، تاثیر گزار می باشد، و یا برعکس تعداد محدودی از خریداران در مقابل تعداد زیادی از فروشندگان قرار گیرد که هریک از فروشندگان در تغییر قیمت ها نقش و تاثیر گذار می باشد (همان: ۱۵۰).

در این پژوهش هدف و مرام از بازار آزاد که در عنوان ذکر شده است بازار رقابت کامل می باشد و در صورتی که بازار انحصاری، رقابت انحصاری و بازار چند قطبی در بازار شکل بگیرد در آن صورت بازار در اثر عوامل متخلف کارایی خود را از دست داده است.

۲-۱-۵ ویژگی های بازار آزاد

به طوری عموم بازار آزاد دارای ویژگی های ذیل می باشد

✓
الکیت خصوصی منابع: افراد حقیقی و حقوقی بخش قابل توجهی از منابع تولید، تخصیص و مصرف را تحت مالکیت خود دارا بوده و در رابطه به چگونگی داشتن آنها، آزادانه تصمیم را اتخاذ می نمایند و نیز نیروی کار کنترل می نمایند (www.alirezamehrabi.com).

✓
بازارهای مالی پرونق: در موفقیت و تعالی بازار آزاد عوامل متعدد نقش و اثر گزار است که در میان عوامل فروان، بازارهای مالی پرونق و کارا بسیار حایز اهمیت و قابل توجه می باشد، بازارهای مالی به حیث نقش حیاتی در بازار آزاد فعالیت های متنوع را انجام می دهد، بازارهای مالی با ابزارها و وسایل که در دسترس دارد، مسیری را برای کارگزاران و عاملان اقتصادی جهت ایجاد و رشد سرمایه گذاری هموار می سازد در رابطه با بازار های مالی معلومات مفصل در قسمت های بعدی ارائه خواهد شد (همان منبع، علی رضا محرابی).

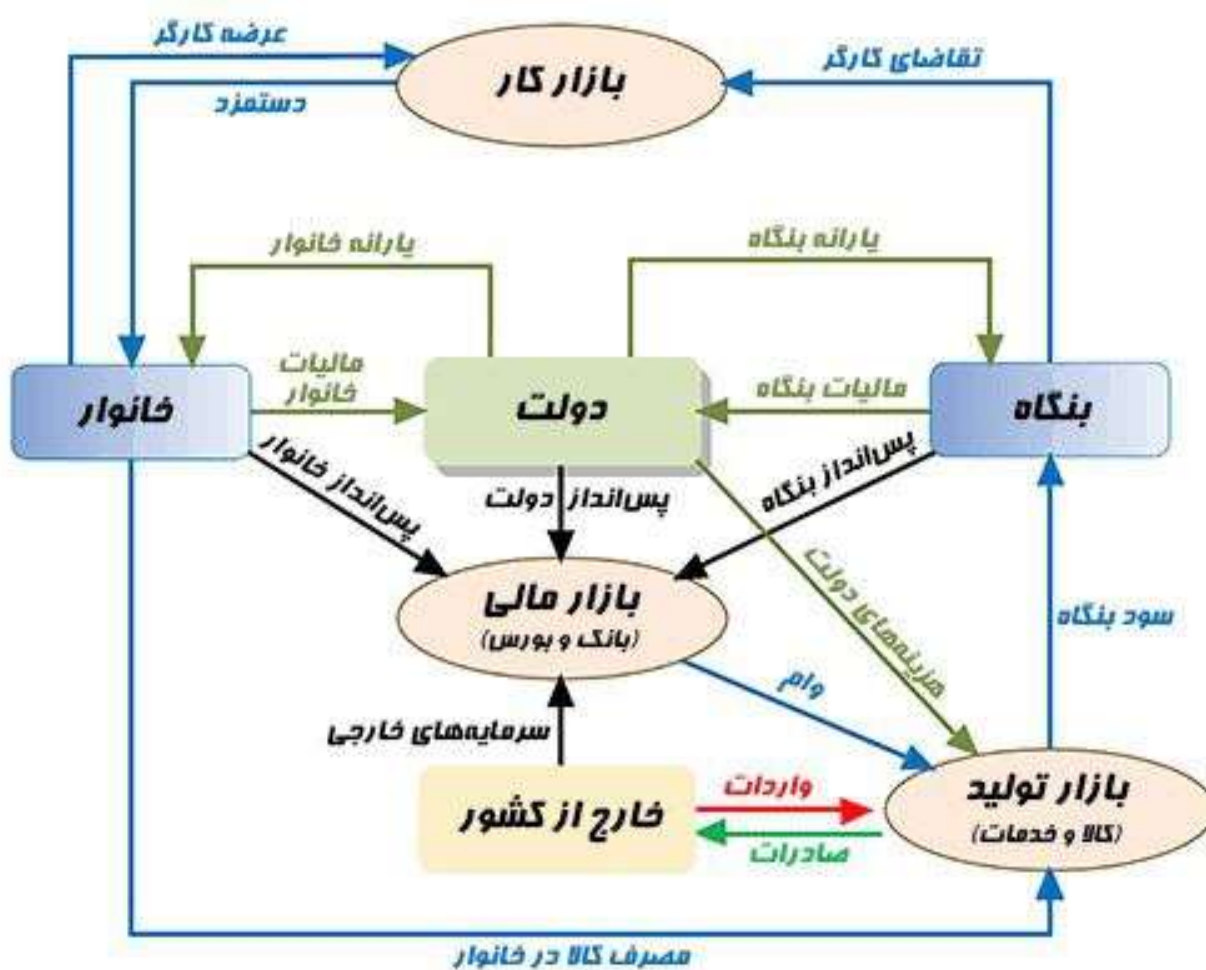
✓ آزادی مشارکت: در اقتصاد بازار آزاد هر فرد شرکت می توانند در خصوص اینکه چه تولید شود؟ چگونه تولید شود؟ و برای کی تولید شود؟ برای یافتن جواب های سوالات فوق و عملیاتی نمودن آنها بخش خصوصی بدون قید و شرط شرکت می توانند و در نهایت تصمیم می گیرد (همان منبع، علی رضا محرابی).

بازار مالی پرونق؛ یکی از اجزای تحقیق و یا پژوهش که به عنوان متغیر مستقل در دستگاه و یا چارچوب پژوهش قرار گرفته است بازارهای مالی پرونق می باشد، در این پژوهش این فرض وجود دارد که بازارهای مالی می تواند زمینه ای را برای فعالیت موثر و کارا ایجاد نموده و مسیری روشن را برای آینده مطمئن بازار آزاد ایجاد نماید، از اینکه بازار مالی از یک جهت در ذات خود از اهمیت بالای

برخوردار است و از جهت دیگر در تحقیق فعلی از نقش کلیدی برخوردار است، بنابراین لازم است در این مورد معلومات لازم را در ذیل در نظر بگیریم.

اقتصاد هر کشور از دوی بخش اساسی و بنیادی تشکیل گردیده است، بخش واقعی و بخش مالی، بخش واقعی اقتصاد بیانگر جریان کالا و خدمات از سمت بنگاه های اقتصادی به سمت خانوارها و در مقابل جریان عوامل تولید از سمت خانوارها به بنگاه های اقتصادی می باشد، بخش مالی به جریان پس اندازها و جریان سرمایه گذاری مجدد اشاره دارد (بازارها و نهادهای مالی، محمد شبانی، ۱۳۹۲).

گردش مالی در اقتصاد کلان

شکل (۱) جریان کالا و خدمات میان نهادهای اقتصادی داخلی و خارجی

با در نظر داشت شکل (۱) نظام مالی در اقتصاد یک کشور به عنوان بخش مرکزی جریان فعالیت های اقتصادی، نقش بازی می نماید، تمام وجوه ذخیره شده و قابل پس انداز را از نهادها و عاملین اقتصادی که تمایل به بهره یا بدون بهره به مکانی که از امنیت قابل اعتبار برخوردار باشد، جمع آوری نموده و زمینه را برای افراد، نهادها، عاملین و فعالین اقتصادی که علاقه مند به سرمایه گذاری در بخش های مختلف اقتصادی، خدماتی و تجارتي باشد، مساعد می سازد، اینگونه فضا و محیط اقتصادی یک کشور را از وضعیت بسته و رکودی به حالت متحرک و پرونق تبدیل می نماید.

نظام مالی را می توان به عنوان یک سیستم تعریف نمود که متشکل از مجموعه ای عناصر و اجزا است و اجزایی نظام مالی به گونه سیستماتیک و نظاممند عمل می نماید در صورت ایجاد نواقص و اشکال در یکی از عناصر نظام مالی، فعالیت های نظام مالی از وضعیت معیاری و نورمال تبدیل به وضعیت ضعیف و غیر عادی شده که دارای کمترین کارایی خواهد شد، اجزا و عناصر نظام مالی در ذیل درج گردیده اند

۱. ابزارهای مالی ،
۲. نهادهای مالی ،
۳. بازارهای مالی ،
۴. قوانین و مقررات مالی ،
۵. نهادهای نظارتی مالی

ابزارهای مالی اوراق و یا اسنادی است که نوع حقوق و ادعا بر دارنده آن در مقابل صادرکننده اوراق و اسناد بهادار ایجاد می نماید، ابزارهای مالی به سه بخش اصلی تقسیم می گردد ابزارهای مالی بازار سرمایه، ابزارهای مالی بازار پول و ابزارهای مالی بازار تامین اطمینان (بازارها و نهادهای مالی، محمد شبانی ، ۱۳۹۲).

۲-۱-۶ نگرش

در یک تعریف کوتاه نگرش عبارت از ارزیابی کلی فرد از یک موضوع می باشد و موضوع نگرش را هر چیزی تعریف می کند که فرد آن را تمیز می دهد و یا در ذهن دارد. شیرکند (۱۳۹۸) بیان می کند که " مقوله نگرش و روند شکل گیری آن ، از جمله مباحث جالب روان شناسی اجتماعی است . نگرش ها نقش بسیار مهمی در زنده گی ، اندیشه و رفتارهای فردی و اجتماعی انسان دارد " در کل به نظرمی رسد که تعریف واحدی از نگرش وجود ندارد اما تقریباً تمام پژوهشگران بر این عقیده اند که نگرش نمایانگر ارزیابی کلی فرد از یک موضوع است . مولفه های این ارزیابی کلی ممکن است عاطفی ، شناختی و رفتاری باشد و شامل تمام اطلاعاتی باشند که ماهیت ارزیابانه دارند. البته لزوماً تمام این مولفه ها در هر نگرشی حضور ندارند (بونر و وانک ، ۲۰۱۱، طه‌وریان). به طوری کلی میتوان گفت که ترکیب شناخت ها ، احساس ها و آماده گی برای عمل نسبت به چیز معین را نگرش شخص نسبت به آن چیز می گویند (یوسف کریمی، ۱۳۹۵)

نگرش مجموعه ای از اعتقادات ، عواطف و نیات رفتار نسبت به یک شی ، شخص و یا واقعه است به عبارتی تمایل نسبتاً پایدار به شخصی ، چیزی یا رویدادی است که در احساس و رفتار نمایان می شود. (قلی پور ، ۱۳۸۶).

رنجبر ، آرانی و جمشیدی راد (۱۳۹۵) به نقل از رحمان و همکاران (۱۹۹۹) بیان می کنند که نگرش پیش شرطی برای عمل و درواقع بیانی از آمادگی است که بر فرد تاثیر می گذارد و موجب می شود تا فرد رفتار معین و معلومی انجام دهد.

نگرش ارزشیابی یا بر آوردی است که به صورت مطلوب یا نامطلوب در باره شی یا فر یا رویدادی صورت می گیرد . نگرش بازتابی از شیوه احساس فرد نسبت به یک چیز یا یک فرد است . مثلاً هنگامی که می گوییم " کارم را دوست دارم " نگرش خود را در باره کار ابراز می نماییم (رابینز ، ترجمه پارسیان و اعرابی ۱۳۷۶).

(برگ ، ترجمه کاردان ، ۱۳۸۶) بیان می کند که نگرش به حالتی ذهنی یا عصبی حاکی از تمایل که طریق تجربه سازمان یافته و بر پاسخ های فرد به تمامی موضوعات و موقعیت هایی که با آن در ارتباط است ، تاثیر جهت دار یا پویا دارد ، نگرش گفته می شود.

(کریمی، ۱۳۸۲) نگرش نشان دهنده ای اثر شناختی و عاطفی به جای تجربه ی شخصی از شی و یا موضوع اجتماعی مورد نگرش و یک تمایل به پاسخ در برابر آن شی است. نگرش در این معنی یک " مکانیسم پنهانی " است که رفتار را هدایت می کند. نگرش نظری است که در باره افراد، چیزها، یا رویداد ها ابراز می گردد. و منعکس کننده نوع احساس فرد در باره است (رابینز، ترجمه پارسیان و اعرابی؛ ۱۳۷۶). نگرش ها با توجه به تعاریف مزبور، در زمینه سازی و شکل دهی به رفتار ها، ایجاد انگیزش ها، ارضای نیازها و جهت دهی به گرایش ها تأثیری جدی دارد. به همین دلیل، مطالعه آن ها بخش عمده ای از روان شناسی اجتماعی را خود اختصاص داده است (آذربایجانی، ۱۳۸۲)

پونر و دیکل (۲۰۱۱) نگرش را عنصر اساسی یگانگی افراد به شمار آورده اند. نگرش در اصل طرز تلقی یک فرد از پدیده ای خاص است که برخی نظیر آلپورت و پرستر بر پایداری آن و برخی نظیر تسر و بوهرنر بر موقتی بودن آن تأکید می کند.

نگرش یک حالت روانی و عصبی آمادگی است که از طریق تجربه سازمان یافته و تأثیر هدایتی یا پویا بر پاسخ های فرد در برابر کلیه اشیاء یا محیط هایی که به آن مربوط می شود، دارد (آلپورت ۱۹۳۵ به نقل از کریمی، ۱۳۸۲). نگرش نظامی با دوام است که شامل یک عنصر شناختی، یک عنصر احساسی و یا یک تمایل به عمل است (فرید من و همکاران، ۱۹۷۰ به نقل از کریمی، ۱۳۸۲). نگرش یا طرز تلقی عبارت از آمادگی برای واکنش ویژه نسبت به یک فرد، شی، فکر یا وضعیت است (رضاییان، ۱۳۷۹)

۲-۲ پیشینه تحقیق

تقی ابراهیمی سالاری و همکاران (۱۳۹۳) با بررسی آموزه های اخلاقی اسلام و شفافیت بازار سرمایه در ایران پرداخته است پس از مبانی نظری در زمینه شفافیت و کارایی بازار سرمایه، به بررسی وضعیت کارایی در بازار سرمایه ایران پرداخته و پس از بیان موانع شفافیت در بازار سرمایه در ایران نظیر ارائه اطلاعات نادرست از سوی شرکت ها، تشکیل ائتلاف، تبانی، انجام معاملات صوری و، آموزه های اخلاقی اسلامی موثر در رفع موانع و افزایش شفافیت در بازار نظیر: صداقت، عدم زیان برای دیگران و .. بیان می شود.

مسعود باغستانی میبدی و همکاران (۱۳۹۴) با بررسی لزوم دخالت دولت در مقررات گذاری و نظارت بر بازارهای مالی پرداخته است، پس ارائه مبانی نظری و پیشینه تحقیق نویسندگان این پژوهش به این نتیجه رسیده است دخالت دولت در امورات اقتصادی بازار آزاد امر لازمی و ضروری است، با در نظر داشت اینکه اقتصاد هر کشور دارای دوبرخ است بخش مالی و بخش واقعی، دخالت دولت در بخش مالی مخصوصاً در زمینه قانون گذاری و نظارت بر آن، مهم و حیاتی است.

عطاءالله رفیعی آتانی (۱۳۸۷) با بررسی جایگاه دولت در نظام اقتصادی اسلام پرداخته است و پس ارائه مطالب و معلومات در باره مبانی نظری و پیشینه تحقیق و جستجوی کتاب خانه ای به نتایج ذیل دست یافته است در اقتصاد اسلامی دخالت دولت در فعالیت های اقتصادی از پایه های اساسی و بنیادی نظام سیاسی اسلام است دولت اسلامی خود را مکلف می داند که در چارچوب نظام سیاسی اسلام، فعالیت های اقتصادی کارا و موثر را برای جامعه عرضه نماید.

ملیکا کفاش و محمد صادقی (۱۳۹۷) با بررسی تحلیلی تضمینات آزادی اقتصادی در نظام حقوق عمومی ایران پرداخته است، پس از بررسی همه جانبه و تحلیلی موضوع از ادبیات مبانی نظری و پیشینه تحقیق، مطالعات کتاب خانه ای به این نتیجه دست یافته اند که قوانین مرتبط با آزادی اقتصادی دارای کم و کاستی های فراوان بوده و چالش عمده را فراروی آزادی اقتصاد ایجاد نموده است مخصوصاً در کج فهمی و برداشت ضعیف از خصوصی سازی، سیاست رقابتی را به عنوان تضمین کننده آزادی اقتصادی تفسیر و تحلیل نموده است.

جعفر عبادی و همکاران (۱۳۹۲) با بررسی مکانیسم بازار و دموکراسی: تقدم با کدام است؟ پرداخته اند و پس جستجوی در مبانی نظری و پیشینه تحقیق، پرسش و پاسخ و مطالعات کتاب خانه ای به این نتیجه دست یافته اند اینکه با در نظر گرفتن نهادهای لازم برای یک بازار رقابتی، به ویژه حقوق مالکیت می توان گفت که یک بازار رقابتی در فرایند گذار به دموکراسی شکل می گیرد، بنابراین مکانیسم بازار از دموکراسی متقدم نیست و فرایند گذار به دموکراسی با یک عامل مانند بازار آزاد قابل تبیین نیست.

محمد هادی امین ناجی و همکاران (۱۴۰۱) با بررسی چگونگی برقراری عدالت اقتصادی در نظام بازار با تأکید بر آموزه های نهج البلاغه، پس از بررسی منابع متعدد و مفید در زمینه ادبیات مبانی نظری، پیشینه تحقیق از طریق مطالعات کتاب خانه ای به نتایج زیر دست یافته اند، بر اساس آموزه های علوی، نظام بازار نیاز به ساماندهی دقیق، رقابتی و هوشمندانه دارد و نظارت مستمر بر همه اصناف، از مهم ترین وظیفه مسئولان است، فعالیت های اقتصادی نامشروع باعث آسیب دیدن بازار شده و با بازداشتن مردم از فعالیت های تجاری صحیح، موجبات زیان همگان را فراهم می کند.

لاله شعبانی برزگر و همکاران (۱۳۹۷) با بررسی شاخص های مناسب تحلیل بازار سرمایه، مبتنی بر رویکرد جامعه شناسی بازار مالی، پس از بررسی و مطالعات میدانی و کتاب خانه ای پژوهشگران چنین نتایج دست یافتند، عوامل چون سواد مالی، ادراک ریسک، احساسات، ارزش پول و مادی گرایی شاخص های مناسب تحلیل بازار سرمایه با نگاه به جامعه شناسی بازار مالی هستند.

راضیه حیدری (۱۳۹۶) با بررسی فرصت ها و چالش ها بازار آزاد در افغانستان پرداخته است و پس از بررسی و جستجو در ادبیات مبانی نظر و پیشینه تحقیق از طریق مطالعات کتاب خانه ای دریافته است که بازار آزاد در افغانستان با چالش های فراوان روبرو است از جمله فسادوسیع که در بنادر کشور ایجاد می شود.

۳- روش شناسی و مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش با معیارهای گوناگون تقسیم بندی شده است از جمله تقسیم بندی روش پژوهش براساس (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۹۰) انجام شده است که روش پژوهش را بر مبنای (هدف و روش) تقسیم بندی نموده است که نظر به آن، این پژوهش از نگاه هدف توسعه ای بوده که تنها جنبه افزایش در علم و دانش بشری را دارا است و جنبه کاربردی ندارد، از نگاه روش توصیفی - تحلیلی است که داده ها را بدون کدام تغییر و دستکاری توصیف و تحلیل نموده و نتایج پژوهش را از آنها استخراج می نماید.

۳-۱ روش تجزیه و تحلیل داده ها

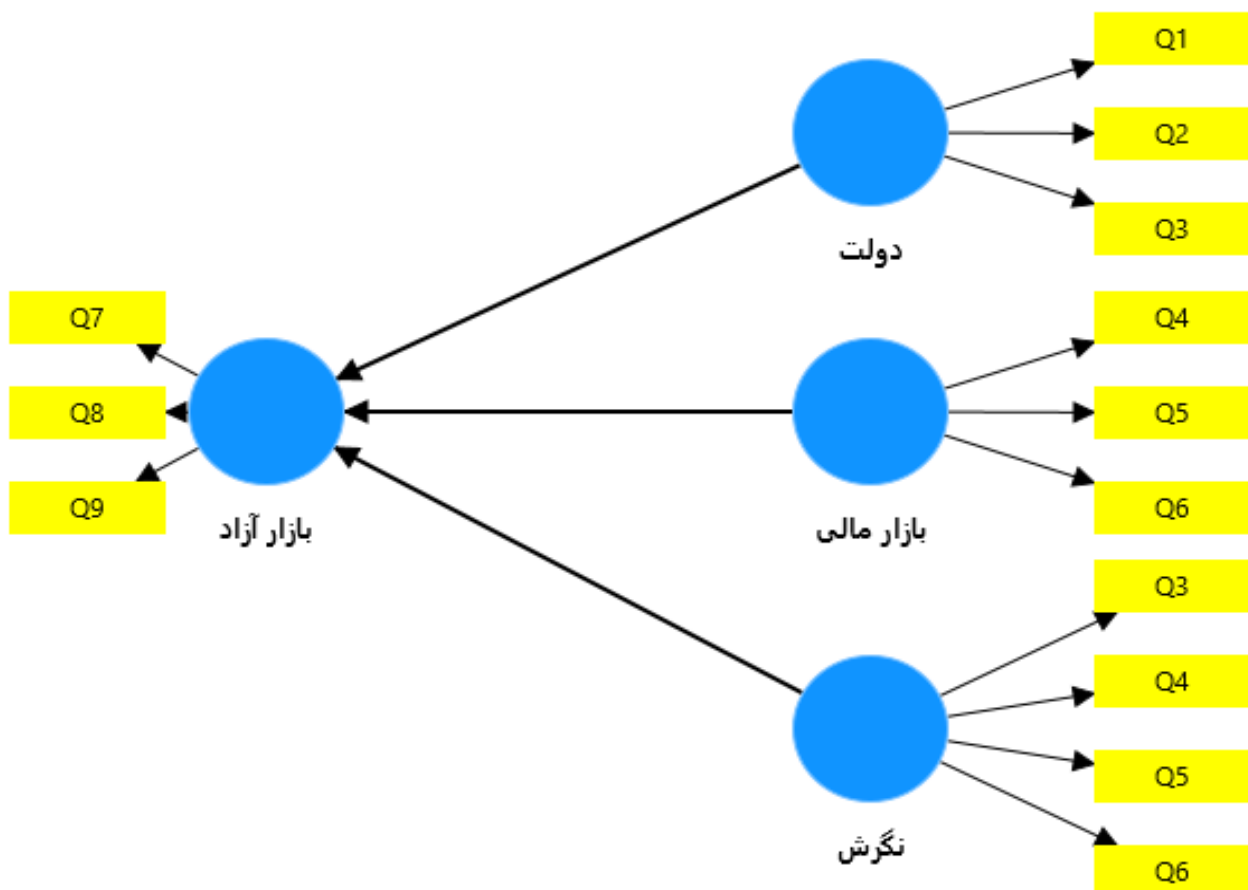
جامعه آماری این پژوهش شهروندان ولایت بلخ بوده است، نمونه آماری دانشجویان و استادان شعبه مزار - دانشگاه ابن سینا و دانشجویان دانشکده طب و تعلم و تربیه دانشگاه بلخ انتخاب شده است. و به علت اینکه حدود و تعداد جامعه آماری نا معین بوده بنابراین نمونه آماری طبق جدول گرجسی و مورگان انتخاب شده است و روش نمونه گیری از روش تصادفی ساده بهره گرفته شده است.

به تعداد ۲۰۰ پرسشنامه در میان نمونه آماری توزیع و به تعداد ۱۵۲ پرسشنامه برای تجزیه و تحلیل وارد برنامه SPSS شده است، در تجزیه و تحلیل بخش جمعیت شناختی از برنامه SPSS و در بخش استنباطی از برنامه SMART PLS4 بهره گرفته شده است.

۳-۲ مدل مفهومی پژوهش

در این پژوهش مدل ویا چارچوب مفهومی با استفاده از عنوان، پیشینه و مبانی نظری پژوهش چهار متغیرشناسایی و از طریق ارتباط میان متغیرهای مستقل و وابسته تشکیل گردیده است که در آن نگرش، دولت و بازار مالی به عنوان متغیرهای مستقل و بازار آزاد به عنوان متغیر وابسته می باشد، برای اندازه گیری متغیرهای موجود از سوالات زیادی استفاده شده اند که بعد از ارزیابی سوالات، تعدادی زیادی از سوالات که از ضریب ضعیف برخوردار بوده اند بنابراین از مدل حذف گردیدند که در نهایت برای اندازه گیری سازه دولت از ۳ سوال، برای اندازه گیری بازارهای مالی ۳ سوال، برای اندازه گیری نگرش ۴ سوال و برای اندازه گیری بازار آزاد از ۳ سوال استفاده شده است.

چارچوب و یا مدل مفهومی

شکل (۲) مدل مفهوم پژوهش ترکیب از سه متغیر مستقل و یک متغیر وابسته.

نظر به مدل و چارچوب مفهومی فرضیه های پژوهش قرار ذیل است

- ❖ دولت نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد.
- ❖ بازار مالی نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد.
- ❖ نگرش نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد.

سوال اصلی پژوهش

آیا دولت، بازار مالی و نگرش نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد؟

هدف اصلی پژوهش

تبیین تاثیر دولت، بازار مالی و نگرش نسبت به بازار آزاد در افغانستان

سن					
		فروانی	درصدی	درصدی معتبر	درصدی تجمعی
معتبر	۱۵-۲۵	۳۰	۱۹.۷	۱۹.۷	۱۹.۷
	۲۶-۳۶	۱۰۰	۶۵.۸	۶۵.۸	۸۵.۵
	۳۷-۴۷	۲۲	۱۴.۵	۱۴.۵	۱۰۰.۰
	مجموع	۱۵۲	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	

۳-۳ تجزیه و تحلیل جمعیت شناختی - آمار توصیفی

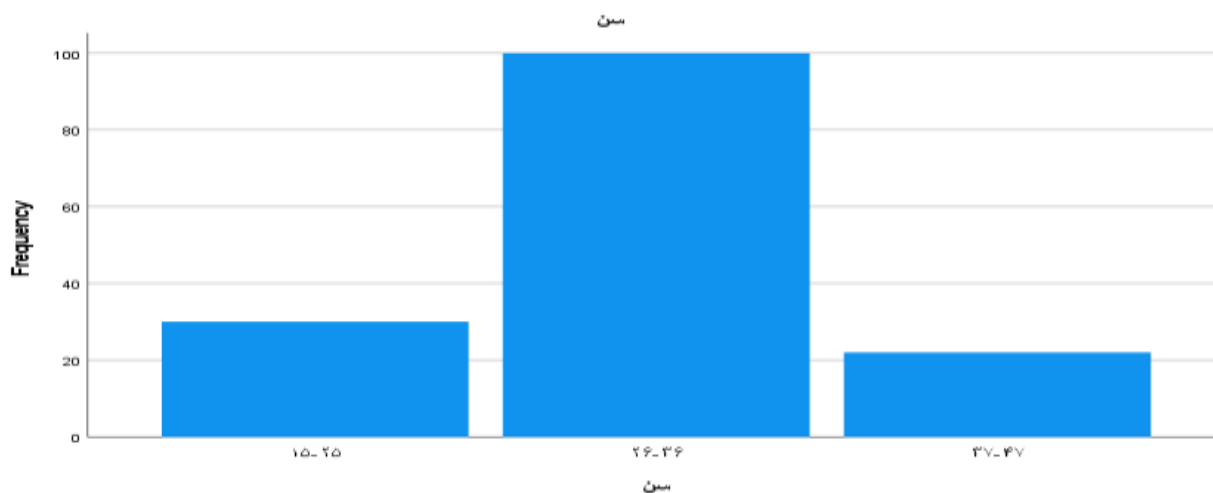
بعد از اینکه پرسشنامه ها جمع آوری گردیدند با استفاده از کدگذاری، طبقه بندی و تحلیل مشخصات وارد برنامه SPSS شدند و برای تحلیل توصیفی مشخصات جمعیت شناختی از برنامه SPSS بهره گرفته شده است، در پرسشنامه استفاده شده چهار ویژگی جمعیت شناختی (تحصیلات، سن، جنسیت و وضعیت تأهل) در نظر گرفته شده است که تحلیل هریک از آنها به شرح زیر می باشد. جدول (۱) تجزیه و تحلیل فروانی، درصدی و درصدی معتبر سن

۳-۳-۱ توزیع فروانی سن پاسخ دهندگان

در جدول (۱) براساس شاخص سن؛ درصدی، درصدی معتبر، توزیع فروانی و درصدی تجمعی پاسخ دهندگان مورد مطالعه را نشان می دهد.

براساس جدول شاخص سن؛ ۱۹,۷ درصد پاسخ دهنده بین (۱۵-۲۵)، ۶۵,۸ درصد پاسخ دهنده بین (۲۶-۳۶)، ۱۴,۵ درصد پاسخ دهنده بین (۳۷-۴۷) قرار دارد.

تحصیلات					
		فروانی	درصدی	درصدی معتبر	درصدی تجمعی
Valid	دیپلوم<	۱	.۷	.۷	.۷
	دیپلوم	۱۰۶	۶۹.۷	۶۹.۷	۷۰.۴
	لسانس	۳۰	۱۹.۷	۱۹.۷	۹۰.۱
	ماستر	۱۵	۹.۹	۹.۹	۱۰۰.۰
	مجموع	۱۵۲	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	

شکل (۲) نمودار سن در سه کتگوری

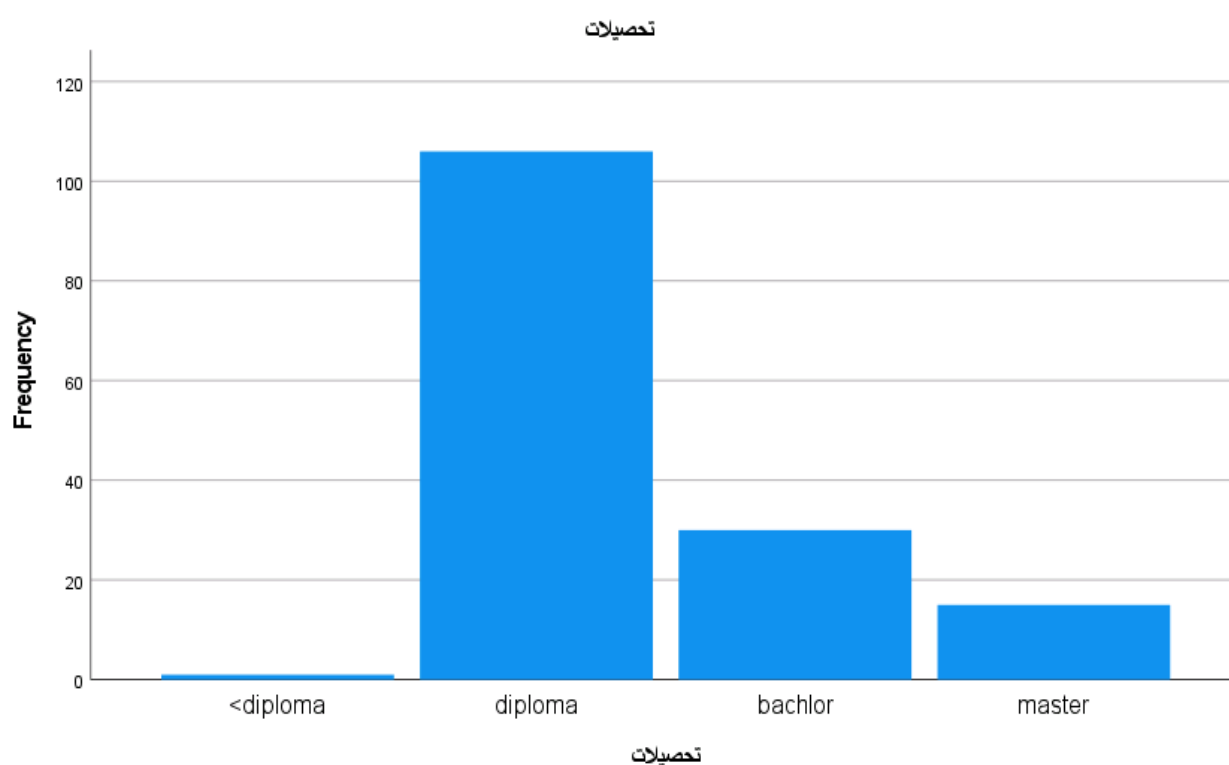
براساس نمودار شاخص جنسیت؛ بیشترین پاسخ دهنده بین سنین (۲۶-۳۶) سال قرار داشته است .

۲-۳-۳ توزیع فروانی تحصیلات پاسخ دهندگان

جدول (۲) فروانی، درصدی، درصدی معتبر و درصدی تجمعی

در جدول (۲) بر اساس شاخص تحصیلات: فروانی، درصدی، درصدی معتبر و درصدی تجمعی پاسخ دهندگان مورد مطالعه را نشان می‌دهد

بر اساس جدول شاخص سن: کمتر از دیپلوم ۱ پاسخ دهنده، دیپلوم ۱۰۶ پاسخ دهنده، لسانس ۳۰ پاسخ دهنده و ماستر ۱۵ پاسخ دهنده بوده‌اند.

شکل (۳) نمودار تحصیلات در چهار کتگوری

براساس نمودار شاخص تحصیلات، بیشترین پاسخ دهنده دیپلوم و کمترین پاسخ دهنده زیر دیپلوم قرار داشته است.

۳-۳-۳ توزیع فروانی جنسیت پاسخ دهندگان

جدول (۳) براساس شاخص جنسیت؛ فروانی، درصدی، درصدی معتبر و درصدی تجمعی نمونه های مورد مطالعه نشان داده شده است.

جنسیت					
		فروانی	درصدی	درصدی معتبر	درصدی تجمعی
Valid	مرد	۱۵۲	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰

جدول (۳) فروانی، درصدی، درصدی معتبر و درصدی تجمعی

براساس جدول (۳) شاخص جنسیت: ۱۰۰ درصد پاسخ دهندگان مرد بوده و بنابر دلایل مختلف زن در بخش پاسخ دهی حضور نداشته است.

شکل (۴) نمودار جنسیت در یک کتگوری

براساس نمودار شاخص جنسیت ۱۰۰ درصد پاسخ دهندگان مرد بوده اند و به دلیل اینکه نمونه آماری دانشگاه ابن سینا - شعبه مزار شریف و دانشگاه دولتی بلخ در نظر گرفته شده است بنابراین در زمان اجرای این پژوهش، ورود زنان به دانشگاه ها از طرف امارت اسلامی ممنوع بوده است.

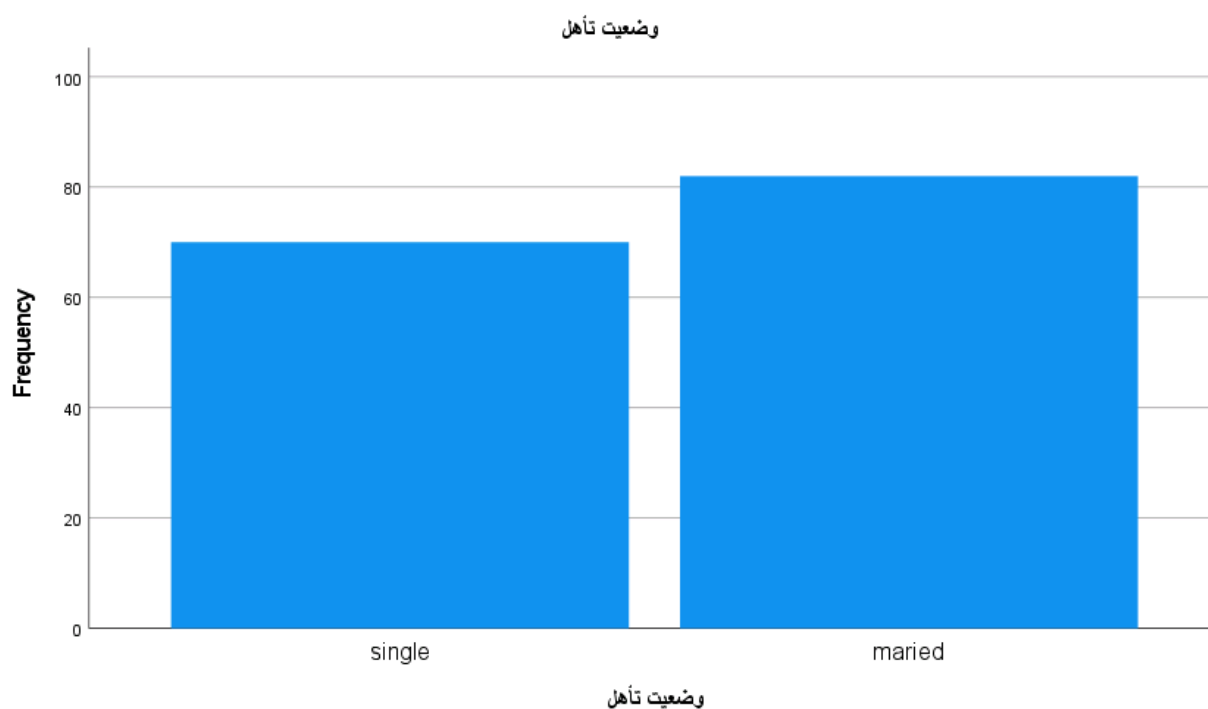
۴-۳-۳ توزیع فروانی وضعیت تأهل پاسخ دهندگان

جدول (۴) براساس شاخص وضعیت تأهل: فروانی، درصدی، درصدی معتبر و درصدی تجمعی پاسخ دهندگان مورد مطالعه نشان داده شده است.

تأهل وضعیت					
		فروانی	درصدی	درصدی معتبر	درصدی تجمعی
معتبر	مجرد	۷۰	۴۶.۱	۴۶.۱	۴۶.۱
	متأهل	۸۲	۵۳.۹	۵۳.۹	۱۰۰.۰
	مجموع	۱۵۲	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	

جدول (۴) فروانی، درصدی، درصدی معتبر و درصدی تجمعی وضعیت تأهل

براساس جدول شاخص وضعیت تأهل: بیشترین پاسخ دهندگان متأهل بوده است

شکل (۵) نمودار وضعیت تأهل در دو کتگوری

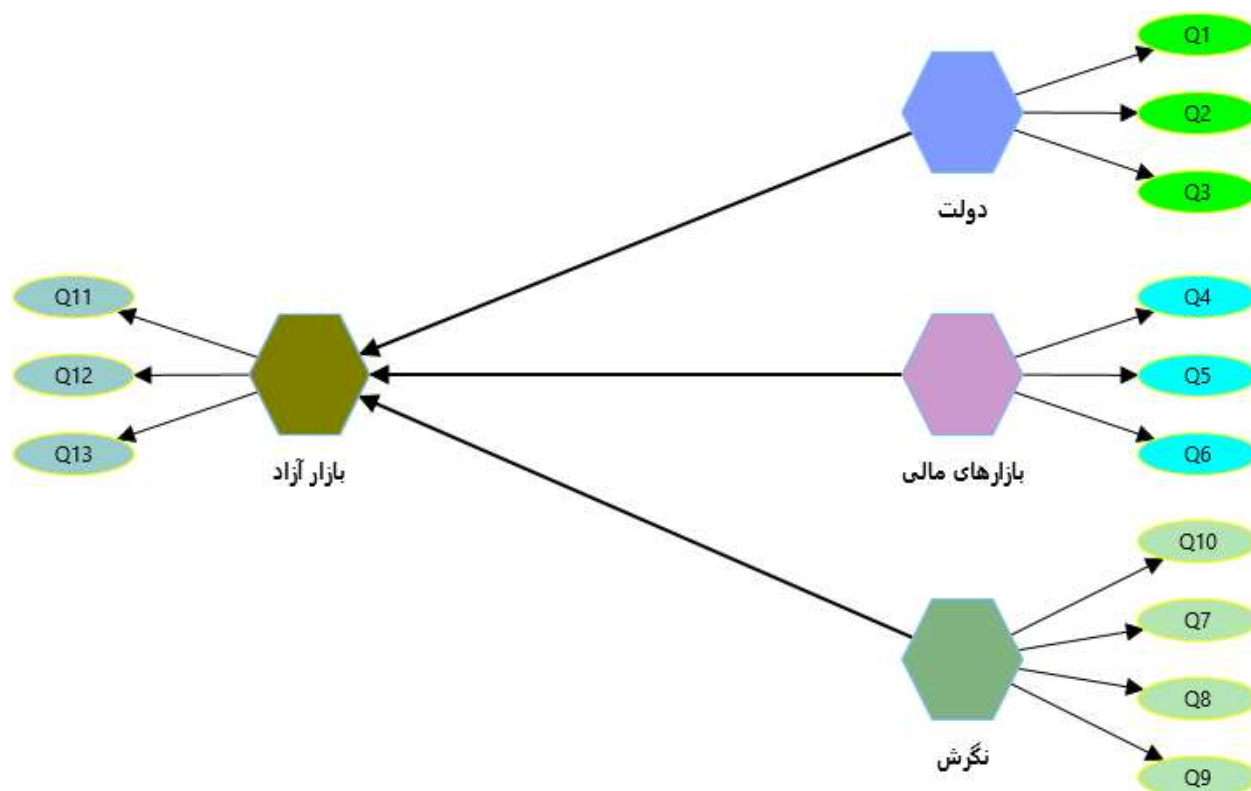
برساز نمودار (۵) شاخص وضعیت تأهل بیشتر پاسخ دهندگان متأهل بوده است.

۴-۳ آمار استنباطی

در این بخش، پرسشنامه پژوهش مورد ارزیابی، تحلیل و تجزیه قرار گرفته که روایی، پایایی و فرضیه های پژوهش را سنجش نموده و در نهایت فرضیه های پژوهش که بخش اصلی و محوری پژوهش بوده تأیید و یا رد می شود.

۱-۴-۳ چارچوب مفهومی پژوهش

ارتباط میان سوالات و متغیرهای مستقل، سوالات و متغیرهای وابسته، متغیرهای مستقل و وابسته که توسط برنامه SMART PLS4 ایجاد شده است در شکل زیر قابل مشاهده است،

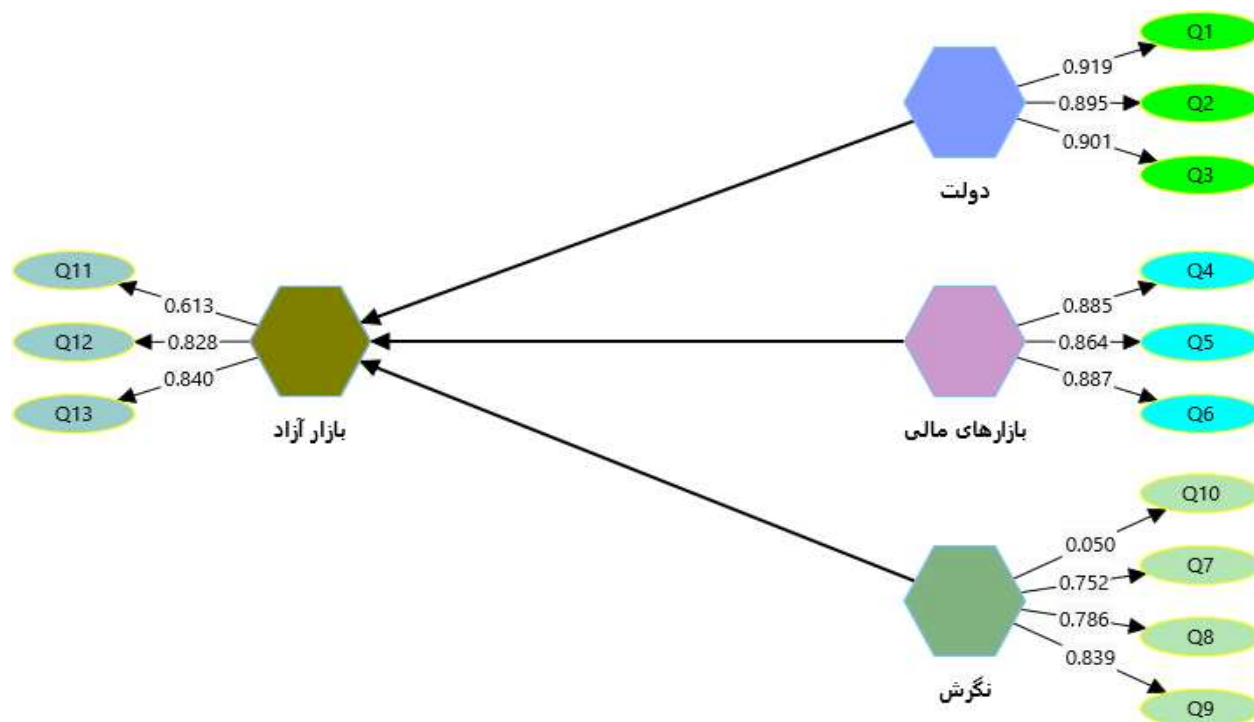

شکل (۶) سازه ها همراه با گویه ها ویا سوالات پژوهش

در این شکل بیضوی های کوچک نشان دهنده سوالاتی اند که متغیرهای مستقل و وابسته را مورد ارزیابی و اندازه گیری قرار داده اند (حرف Q) و بنام متغیرهای آشکار تلقی می گردد که در این پژوهش تعداد آنها ۱۳ سوال می باشد، چهار شکل چندوجهی نشان دهند متغیرهای مستقل و وابسته می باشد که دولت، بازار مالی و نگرش به عنوان متغیرهای مستقل و بازار آزاد به حیث متغیر وابسته است که به صورت کلی سوالات پرسشنامه را بنام متغیرهای آشکار و متغیرهای مستقل و وابسته را بنام متغیرهای مکنون ویا پنهان، یاد می نمایند.

۳-۴-۲ بار عاملی

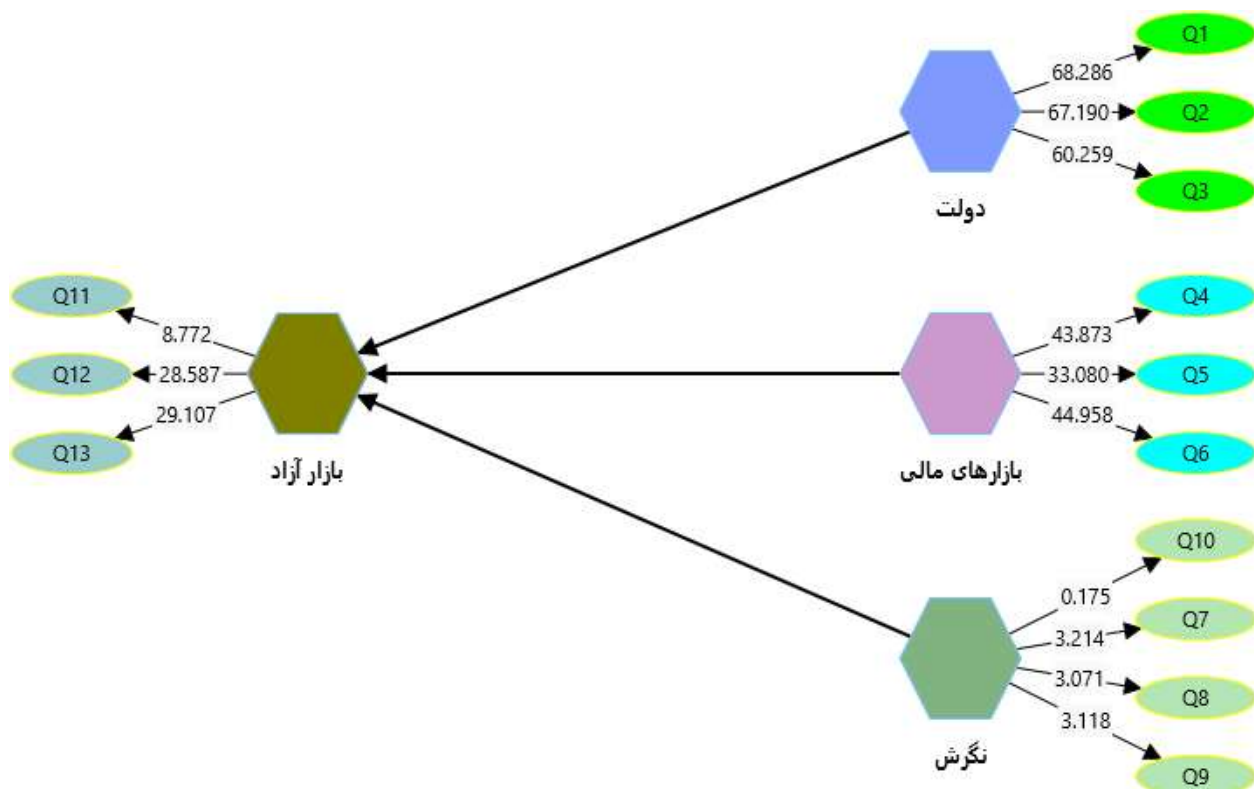
ارتباط قدرت مند میان متغیرهای مستقل و مکنون را نشان می دهند به عبارت دیگر میزان قدرت سوالات در اندازه گیری متغیرهای پنهان و یا مکنون را به نمایش می گذارند و بر اساس معیار ۰,۵ ارزیابی می گردد، نظر به اعداد که میان متغیرهای آشکار و مکنون قرار گرفته اند به جز سوال دهم مربوط به سازه نگرش، دیگر همه سوالات دارای بارعاملی بزرگتر از ۰,۵ می باشد بنابراین قدرت هریک از سوالات را برای اندازه گیری متغیرهای مکنون نمایش می دهد، پس هریک از سوالات مذکور برای سازه ها مناسب می باشد.

شکل (۷) بارعاملی هریک از سوالات برای سازه های مربوطه

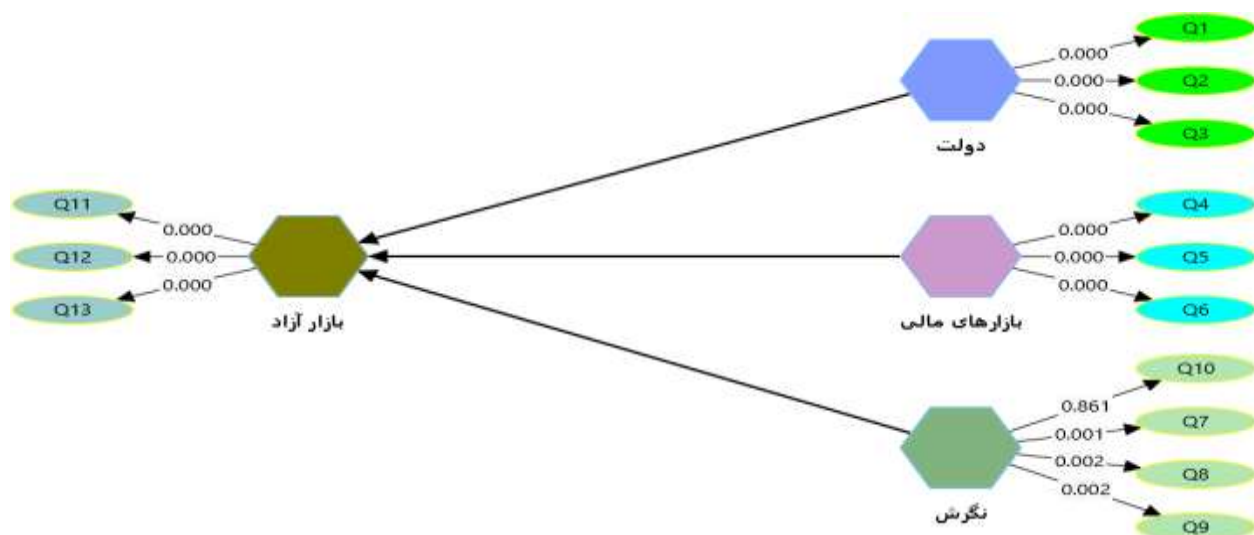
۳-۴-۳ معنی داری سوالات

برای اندازه گیری معنی داری از دو گزینه استفاده می گردد P – value و T – value گزینه اولی زمانی معنی دار است که کوچکتر از ۰,۰۵ باشد، و گزینه دومی زمانی معنی دار است که بزرگتر از ۱,۹۶ باشد، بنابراین معنی داری سوالات به گونه ذیل توسط برنامه smart pls4 سنجش گردیده است.

شکل (۸) معنی داری بار عاملی هریک از سوالات

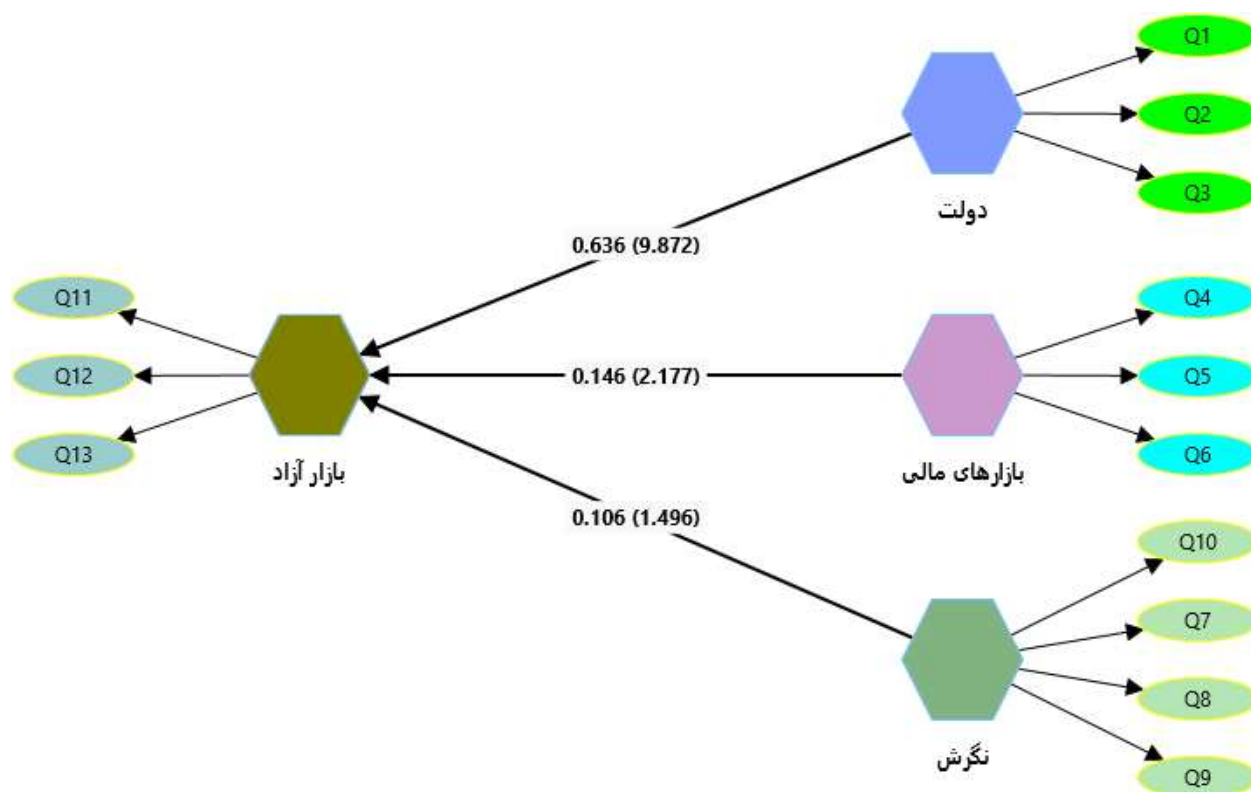
شکل (۸) معنی داری بار عاملی را نشان می دهد به علت اینکه به جز سوال دهم، دیگر همه سوالات بزرگتر از ۱٫۹۶ اند اکثریت مطلق آنها معنی دار اند، گزینه دیگری که معنی داری را مورد ارزیابی قرار می هد $p - value$ است که در شکل ذیل معنی داری سوالات توسط این گزینه مورد ارزیابی قرار گرفته است.

شکل (۹) معنی داری بار عاملی توسط $p - value$

طوری که در شکل (۹) مشاهده می شود به جز سوال دهم، همه سوالات از معنی داری خوبی برخوردار است.

رابطه و معنی داری آن، میان متغیرهای مستقل و وابسته به واسطه شکل ذیل شرح داده شده است که توسط آن فرضیه های پژوهش نیز مورد ارزیابی قرار گرفته، تأیید و یا رد می شوند.

شکل (۱۰) ضریب مسیر یا رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته

شکل (۱۰) ضریب مسیر، اعدادی بیرون قوس همه آنها مثبت و بزرگتر از صفر است علامت مثبت نشان دهنده موجودیت رابطه مثبت میان متغیرهای مستقل و وابسته اند و اعداد داخل قوس معنی داری رابطه مثبت را نشان می دهد یعنی اینکه میان متغیرهای مستقل و وابسته رابطه مثبت و معنی داری وجود دارند.

جدول (۱) پایایی ترکیبی، الفای کرباخ، مقدار وریانس استخراج شده، مقدار آراسکاور و آراسکاور تعدیل شده را نشان می دهد

جدول (۵) پایایی و روایی سوالات و متغیرهای پژوهش

شاخص ها	R square	R square adjusted	Composite reliability	Cronbach's alpha	Average variance extracted (AVE)
دولت			۰,۸۹۶	۰,۸۹۰	۰,۸۱۹
بازار مالی			۰,۸۵۷	۰,۸۵۳	۰,۷۷۳
نگرش			۰,۷۳۲	۰,۶۰۰	۰,۴۷۳
بازار آزاد	۰,۵۳۹	۰,۵۳۳	۰,۶۹۴	۰,۶۵	۰,۵۸۹

نظر به جدول (۵) اعداد استخراج شده، پرسشنامه از پایایی و روایی مناسب برخوردار بوده

بنابراین نظر به جدول (۵) و شکل (۱۰) ضریب مسیر که در فوق توضیح گردیده اند سه فرضیه موجود در پژوهش تأیید شده اند.

- ❖ متغیر مستقل دولت نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد.
- ❖ متغیر مستقل بازار مالی نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد.
- ❖ متغیر مستقل نگرش نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد.

جدول (۱۱) تائید و رد فرضیه های پژوهش

فرضیه ها	تائید	رد
دولت نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد	+	-
بازار مالی نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد	+	-
نگرش نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد	+	-

نظر به جدول (۱۱) همه فرضیه های پژوهش مورد تائید قرار گرفته است.

۴-۴-۳ شاخص های برازش مدل

شاخص برازش مدل، کیفیت مدل را مورد سنجش قرار می دهد، بر اساس نتایج که در جدول زیر درج شده است نشان می دهد که مدل از کیفیت خوبی برخوردار است.

جدول (۱۲) برازش مدل با دو شاخص SRMR و NFI

	Saturated model	Estimated model	criteria	Satiation
ریشه میانگین مربعات باقی مانده SRMR استاندارد	۰.۰۷۴	۰.۰۷۴	<0.1	Great
شاخص تناسب به هنجار NFI	۰.۷۵۹	۰.۷۵۹	>0.7	Great

نظر به جدول (۱۲) مدل مفهومی از برازش مناسب برخوردار است.

۴ - نتیجه گیری و پیشنهادات

۴-۱ نتیجه گیری

با در نظر داشت سیر تکامل پژوهش حاضر که عنوان آن “ بررسی علل کارایی ضعیف نظام بازار آزاد در افغانستان ” بوده است با سه فرضیه، سوالات و اهداف اساسی شروع شدند، به علت اینکه اهداف هر پژوهش و تحقیق رسیدن به رد و یا تائید فرضیه های آن می باشد بنابراین پژوهش حاضر نیز به دنبال تائید و یا رد فرضیه ها خود بوده است.

بعد از بررسی ادبیات تحقیق، مطالعات کتاب خانه ای و پرسشنامه ای که در بخش های مختلف این پژوهش انجام شده است حاکی از آن است که سه فرضیه این پژوهش با توجه به روش های مختلف که به واسطه برنامه های SPSS و SMART PLS4 انجام گردیده است مورد تائید قرار گرفته است که فرضیه های این پژوهش قرار ذیل درج گردیده است

- ❖ دولت نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد (تائیده شده است)
- ❖ بازار مالی نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد (تائید شده است)

❖ نگرش مردم نسبت به بازار آزاد تاثیر مثبت و معنی داری دارد (تائید شده است)

۲-۴ پیشنهادات

۱-۲-۴ پیشنهادات به پژوهشگران

- این پژوهش از نگاه مکانی در بلخ صورت گرفته است شما می توانید در مکان های دیگر از این مدل مفهومی استفاده نمایید.
- جامعه آماری این پژوهش شهروندان، شهرمزار شریف و نمونه آماری آن دانشجویان و استادان دانشگاه ابن سینا و دانشجویان دانشگاه بلخ بوده اند شما سایر جامعه و نمونه آماری را می توانید مورد آزمایش و تحقیق قرار دهید.
- با در نظر داشت چارچوب مفهومی و مقدار وریانس استخراج شده سازه ها به واسطه سوالات، به نظر می رسد تعداد سوالات از نگاه کمی و کیفی کمبود اند بنابراین شما می توانید سوالات دیگر را نیز در مدل مفهومی ایجاد نموده و پژوهش خود را از نگاه زمانی و مکانی متفاوت انجام دهید.
- آراساکور گزینه ای است که درصدی متغیری وابسته را که به واسطه متغیرهای مستقل توضیح می گردد، بیان می نماید، در این پژوهش مقدار این گزینه ۵۳ درصد است و این نشان می دهد که برای تشریح و توضیح بازار آزاد سه عوامل استفاده شده ناکافی بوده و شما می توانید سایر عوامل را در این مدل اضافه نموده و مورد تحقیق قرار دهید.
- در نهایت موارد متعددی در مدل مفهومی، قلمرومی زمانی و مکانی وجود دارد که نیازمند تحقیق و پژوهش شما پژوهشگران عزیز می باشد.

۲-۴-۴ پیشنهادات به مدیران و تصمیم گیران سطوح عالی و میانه

- تصمیم گیران سطوح عالی که علاقمند به فراگیری، تطبیق و کارائی نظام بازار آزاد هستند به موارد ذیل و سایر موارد که تحقیق شده اند بیشتر تمرکز نموده و دربخش های مذکور شرایط مناسب را مساعد سازید تا اینکه بازاری با کارائی مناسب و قابل ملاحظه که در سایر کشور ها نتایج خوبی را به همراه داشته اند، شاهد باشیم.
- ❖ تقویت دولت نظامند، نیروی انسانی متخصص و متعهد که زمینه تطبیق قانون نظام بازار آزاد را آنچنان که هستند مهیا نموده و از انحصارگرایی ها و خود سری های که با نظام بازار آزاد در تقابل اند جلوگیری نماید.
 - ❖ نظام بازار مالی، نظربه رابطه که میان بازار آزاد و بازار مالی در این پژوهش مشخص شده است رشد و توسعه بازار مالی از ستون های اساسی موفقیت بازار آزاد تلقی می گردد.
 - ❖ نگرش یا همان برداشت ها و طرز تلقی مردم از بازار آزاد، در این پژوهش نقش آن ضعیف بوده اما توجه گردد بهتر است.

منابع

۱. ابراهیمی سالاری، تقی ۱۳۹۳، آموزه های اخلاقی اسلام و شفافیت بازار سرمایه در ایران، ایمس ۲۰۱۴
۲. باغستانی میپدی، مسعود و همکاران، ۱۳۹۴، لزوم دخالت دولت در مقررات گذاری و نظارت بر بازارهای مالی، مجله اقتصادی شماره های ۷ و ۸.
۳. رفیعی آتانی، ۱۳۸۷ جایگاه دولت در نظام اقتصادی اسلام، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی سال هفتم، شماره ۲۸ زمستان ۱۳۸۶.
۴. کفاش، ملیکا و صادقی، محمد، ۱۳۹۷ بررسی تحلیلی تضمینات آزادی اقتصادی در نظام حقوق عمومی ایران، فصلنامه پژوهشی بازرگانی، شماره ۹۳ زمستان ۱۳۹۸.
۵. عبادی، جعفر و همکاران، ۱۳۹۲، مکانیسم بازار و دموکراسی: تقدم با کدام است، فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه ریزی و بودجه، سال ۱۹ شماره ۱.
۶. شعبانی برزگر، لاله و همکاران، ۱۳۹۷، شاخص های مناسب تحلیل بازار سرمایه، مبتنی بر رویکرد جامعه شناسی بازار مالی،
۷. علا الدینی، امیرعباس و قنبری جهرمی، محمدجعفر ۱۳۹۵، قواعد رقابت سالم و مقایسه کشورهای منتخب از نظر ربات پذیری، چشم انداز مدیریت و بازرگانی شماره ۲۸، زمستان ۱۳۹۵.
۸. رزمی، سید علی اکبر و همکاران ۱۳۸۸، تأثیر آزادی اقتصادی بر رشد اقتصادی با رویکرد مکتب نهاد گرا: بررسی علی، مجمله دانش و توسعه، سال شانزدهم شماره ۲۸.
۹. معصومی نیا، علی بی سا، بازار مطلوب رقابت کامل، اقتصاد اسلامی سال چهارم ۱۳۸۸.
۱۰. امین مریم و همکاران ۱۳۸۹، پیامدهای نظام اقتصادی بازار در افغانستان طی سال های ۱۳۸۲ الی ۱۳۸۸، پوهنتون کابل، مرکز ملی تحقیقات پالیسی دیپارتنمنت اقتصاد.
۱۱. منجذب محمد رضا و همکاران، کارکرد دولت و بازار در فرایند رشد اقتصادی ایران، پژوهشنامه اقتصادی بی تا،
۱۲. شبانی، محمد، ۱۳۹۷، بازارها و نهاد های مالی، تهران سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسان دانشگاه ها مرکز تحقیق و علوم انسانی،
۱۳. مسعود، سید، ۱۳۹۲، افغانستان در نشیب و فرازهای بحران اقتصادی، کابل، انتشارات یوسف زاده، چاپ دوم.
۱۴. عثمانی، علامه محمد تقی، ۱۳۸۸، اقتصاد اسلامی، زاهدان، انتشارات صدیقی،
۱۵. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۱، مبانی اقتصاد اسلامی، ایران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسان دانشگاه ها مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی،
۱۶. سرمد، ز؛ بازرگان، ع؛ حجازی، ا؛ روشهای تحقیق در علوم رفتاری، چاپ پانزدهم، تهران: نشر آگه، ۱۳۸۷